

zer egységet számláló tibeti kézirat- és fanyomat-gyűjtemény, Kaufmann Dávid nemzetközi hírű hebraika gyűjteménye, mely kéziratokat, genizákat és nyomtatott könyveket tartalmaz, a Vámbéry-gyűjtemény, mely gazdag török, perzsa kéziratokban, Goldziher Ignác levelezése, mely 13 600 hozzá írt levelet tartalmaz, de így került ide Stein Aurél hagyatéka is. A gyűjtemény legutóbbi nagyobb beszerzése Scheiber Sándor majd tízezer kötetes judaisztikai könyvtára volt. Ma a Keleti Gyűjtemény állománya mintegy 55 000 egység könyv, körülbelül ezerszáz különböző folyóirat, köztük teljes, több száz kötetes szériák, s a kéziratok száma meghaladja az ötezret.

Stein Aurél hagyatéka

Sir Marc Aurel Stein (1862 Budapest - 1943 Kabul) századunk egyik legnagyobb formátumú indológus-iranista régésze, Ázsia fáradhatatlan kutatója. Nemzetközileg ismert és elismert kutató, felfedező, kinek majd hatvanestendős munkássága múzeumokat, könyvtárakat tett gazdaggá, az általa felfedezett archeológiai leletek, a tunhuangi barlangtemplomok anyaga, a khotani szaka, a szogd és tokhár nyelvek emlékei máig a tudományos kutatás tárgyát képezik. Hazája nem tudta biztosítani számára a megfelelő kutatási vagy egyetemi feltételeket, így teljes tudományos munkássága brit színekben folyt, 1904-től angol állampolgár. Mégis megőrizte szeretetét hazája iránt. Ennek jeleként valamennyi tudományos publikációját megküldte a Magyar Tudományos Akadémiának,

ahol 1895-ben külső taggá választották; könyveit pedig végrendeletében az Akadémiára hagyta. Stein Aurél könyvtára két részletben érkezett meg a Magyar Tudományos Akadémiára. Azon könyveit, melyeket utazásai során nélkülözni tudott, már 1924-25-ben elküldte Budapestre, szám szerint 1154 darab könyvet és különnyomatot. A második rész hosszasi jogi és adminisztratív procedúra után 1957-ben érkezett meg az akadémiára. Áttekintését és feldolgozását az akkori Keleti Könyvtár már említett vezetője, Rásonyi László végezte és irányította, s ő készítette a máig legrészletesebb ismertetést is Stein könyvtáráról.¹ Nekem is főként erre az ismertetésre kell támaszkodnom.

Rásonyi szerint ez a második rész „kb. 2300 darab könyvvel és különnyomattal, és 180 kötetnyi folyóirattal gyarapítja az Akadémia Könyvtárát. Ha hozzáveszünk a hagyatéka első részét, 1154 db-ot, megállapíthatjuk, hogy összesen mintegy 3600 könyv és különnyomatot köszönhetünk Stein Aurél-nak. Ennek 4/5 része a Keleti Osztályt gazdagítja. A hagyatéka első részének állománybavételét és katalógizálását már az Akadémiai Értesítő 1927. évfolyamában jelentette a főkönyvtárnok.² A hagyatéka második részéből ennek az évnél az első felében 1210 db-nak az állománybavételét és katalógizálását végezte el a Könyvtár.”

¹ Rásonyi László: Stein Aurél és hagyatéka (Sir Aurel Stein and his legacy). Budapest 1960 (a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kiadványai 18.)

² Akadémiai Értesítő 1927: 21.

A könyvtár rendjéből adódóan Stein könyvei beépültek a kurrens állományba, nem kezelték őket külön-gyűjteményként. A katalóguscédulákon mindenkori feltüntették ugyan a könyvek eredetét „Steinkönyvtár” megjegyzéssel, ezzel azonban nem lehet visszakeresni a kérdéses könyveket. Támpontot csak az akkori inventáriumok jelentenek, melyekben a felvétel rendjében megtalálhatók a katalógizált művek. Egy bizonyos, Stein Aurél az ő szakterületét érintő valamennyi számottevő kiadványt megszerezte, s így az ő könyvtára képezi a Keleti Gyűjtemény belsőázsiai, indiai, iranisztikai vonatkozású törzssanyagát. Ezek a kiadványok addig hiányoztak az Akadémia Könyvtár anyagából, Rásonyi csak néhányat említ a sok közül.

A könyveknek, folyóiratoknak az a része, mely nem tartozik az orientalisztika körébe, főként a Magyar Tudományos Akadémia és más testületek kiadványait tartalmazta, melyeket tagként kapott meg Stein Aurél, így a British Academy Proceedings 1921-1943 közötti sorozatát, az Alpine Journal 1908-1939 között megjelent számainak nagy részét, vagy a The Geographical Journal 160 számát 1943-ig. De megőrizte kedvelt iskolájának kiadványait is, így a Kreuz-Schule és a tübingeni egyetem évkönyveit, a Ludovika Akadémia történetét stb. Kedves oxfordi barátjának, P.S. Allen-nek számos könyvét szintén könyvtárában tartotta.

A klasszikus szerzők közül azokat találjuk Stein Aurél könyvei között, akik az ókori

kelettel foglalkoztak, így Hérodotosz, Sztrabon, Plinius, Diodorosz Arrianosz stb. műveit.

A könyveken túl az Akadémia kapta meg Stein Aurél eredeti fényképfelvételeinek negatívjait, melyeket az expedíciók során készített. Ezeket ma a Mikrofilm-tár őrzi. Fényképalbumai viszont a Keleti Gyűjteménybe kerültek. Az említett könyveken, folyóiratokon, fényképeken kívül az Akadémia Könyvtára őrzi Stein Aurél levelezését, vagyis a Stein Aurél-hoz írott leveleket. Ezek feldolgozása megkezdődött. H. Boros Vilma dolgozott rajta hosszabb ideig, sajnos halála megszakította a munkát. Közreadta viszont a Stein Aurél ifjúkorára vonatkozó családi levelezés tanulságait.³ Jelenleg Hay Diána, a Levéltár vezetője dolgozik a francia nyelvű anyagon, és készíti elő annak kiadását.

Sir Marc Aurel Stein, a magyar Stein Aurél, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának egyik legkiemelkedőbb, nemzetközi hírű donátora. Ezért jelent meg a Keleti Gyűjtemény sorozatában, a Budapest Oriental Reprints-ben halálának ötvenedik évfordulója alkalmából, tiszteletünk és szeretetünk jeléül Stein utolsó nagy műve, az Old Routes of Western Iran.⁴

✎ Apor Éva

³ H. Boros Vilma: Stein Aurél ifjúsága. Hirsachler Ignác és Stein Ernő levelezése Stein Aurélról, 1866-1891 (a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kiadványai. Publicationes Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae. 61.) Budapest, 1970

⁴ Stein, A.: Old Routes of Western Iran (Budapest Oriental Reprints. Ser. B.2.) Budapest, 1994.

Népzenei gyűjtés Törökországban

Hat és fél éves törökországi tartózkodásom alatt számtalan élményben volt részem, de mind közül talán a legnagyobb az a fizikai és szellemi felfedezőút volt, melyet a török népzene rejtelmeinek feltárására tettem. Az MTA Zenetudományi Intézetének kiadásában „Török népzene I.” címmel megjelent és „Török népzene II.” címmel megjelent könyveimben bőséges kottapéldákkal és tanulmánnyal szemléltetem török gyűjtésem dallamait és azok magyar népzenei kapcsolatait, de nem volt módom a gyűjtés körülményeiről bővebben beszélnem.

Most első gyűjtőutam néhány napját elevenítem fel naplóm segítségével. Ez az út arra a tájakra vezetett, ahol Bartók Béla 1936-ban gyűjtött, és azzal a reménnyel vágtam neki, hogy az ő gyűjtéséhez értékes kiegészítő anyagot tudok majd felvenni.

Ekkor még minden formaságot teljes mértékben be akartam tartani, így kutatási engedélyért folyamodtam a Kultúr Bakanlığıhoz (Kulturális Minisztériumhoz). A kutatási engedély meg is érkezett, igaz jó egy évvel a beadás után, de ezzel még szerencsésnek is mondhattam magam, mert például a Cambridge-i, illetve amerikai barátaink még ennél is nagyobb késéssel kapták meg azt, sőt egyesek meg sem kapták. Az engedély megérkezése után a MIFAD (Milli Folklor Araştırma Dairesi) — Országos Folklórkutató Hivatal — ankarai központja felvette a kapcsolatot érdekemben az adanai Çukurova Egyetem Szépművészeti Karán tanító Halik Atılğan úrral, hogy segítsen a szükséges információkkal, és adjon mellém kíséret. 1988. szeptember 26-án pedig valamelyes török tudással felszerelve az ankarai pályaudvaron felszálltam az Adanába induló vonatra.

A vonatfülkében rajtam kívül egy Osmaniyebe a rokonaihoz utazó, szívpanaszokkal bajlódó bácsi, valamint az Özdemir család két tagja utazott. Hamar összeismerkedtünk, és rövidesen kiderült, hogy egyikük, Alaattin Özdemir Ocaklıban általános iskolai tanító, és ebben a községben vannak yörükök. Címet cseréltünk, és megígértem, hogy feltétlenül meglátogatom. Az este 11-ig tartó beszélgetés közben számtalan pohár teát megittunk, majd reggel 6-ig egy jót aludtunk.

A hajnal első sugara ébresztettek, és nagy örömmre sátrakat vettem észre a vonatablakból. Átrobogtunk az utolsó alagutakon, majd a vonat 3/4 8 körül befutott Adanába. A pályaudvarról egyenesen a Çukurova Egyetemnek a városon kívül eső, nagyon kellemes környezetben fekvő campusába mentem, ahol már várt Halil bey, valamint az a Yalçın Yüreğın, aki a Bartókkal annak idején együtt gyűjtő Ahmet Adnan Saygunnak segített a környékbeli pólólagos gyűjtések elvégzésében. Sajnos elég hamar világossá vált, hogy a török népzene egyiküknek sincsenek igazán mély ismereteik. A népzenei oktatás náluk nem annyira az egyes stílusok megismertetését tűzi ki, hanem alapfokú zenei ismeretek és egy össz-török repertoár el-sajátítását, valamint egy népi hangszer megismerését.

Ebéd közben összeismerkedtem Ahmet Kamacıval, aki ezen a gyűjtőutamon kísérőm lett, és akinek az egyik szomszédos faluban lakott az édesanyja. Vele visszabuszoztam a városba és elmentünk az egyetem vendégházába. Délután megvásároltam a szükséges elemeket, filmeket, valamint áthallgattam azt a néhány kazettát, mely Halil bey környékbeli — főként hiedelmekkel és táncokkal kapcsolatos — gyűjtését tartalmazta. Szeptemberben itt meglehető-

sen nagy a meleg — valamivel 30° C felett — körülbelül mint Magyarországon nyáron, de az este nagyon kellemes. 8 óra után Ahmettel és barátaival körbesétáltuk Adanát. Megláttam az eddig csak Bartók könyvéből ismert Seyhan folyót is, ami nem volt túlzottan felemelő élmény, mert ebbe ömlik bele a környék összes szennyvízcsatornája. A kisebb társaságban képviselve volt mindenfajta vélemény Magyarországról. Volt, aki semmit nem tudott rólunk, volt aki félig titokban kommunista rokon-szenvéről biztosított, volt olyan, aki le-sajnálta a „komünist blok”-ból érkező tudatlan idegent, és olyan is, aki a magyarokat kissé távolabbra szakadt törököknek vélte. Este 10-kor váltunk el azzal, hogy másnap utazunk gyűjteni Düziçibe, Ahmet szülőfalujába.

Szeptember 28-án reggel el is autóbuszoztunk Düziçibe, ahol a kaymakam helyettese — maga a kaymakam Angliában volt továbbképzésen — közölte, hogy ha van érvényes engedély, akkor mindenben segít, különben nem szabad gyűjteni. Kiderült ugyanis, hogy az Ankarában a Kultúr Bakanlığıtól nagysokára megkapott engedély önmagában nem elég, ezt még a helyi válival alá kell iratni, majd jelentkezni kell az Emniyet Müdürlüğüne (rendörkapitányságon), ahol az igazándiból érvényes kutatási engedélyt kiadják. Így azután nem volt mit tenni, irány Adana, ahol ez alkalommal a Çukurova Egyetem Öğretmeneviben éjszakáztam. Ide farmerben belépni, illetve itt alkoholt fogyasztani tilos. A földszinten van egy hall, ahol — kizárólag férfiak — fehér ingben ülnek és tavlat játszanak, valamint teát fogyasztanak. Egyre jobban belejöttem a török beszédbe, most már a török népzene jövőjéről is képes voltam törökül beszélgetni. Újdonsült barátom, a Gazi Egyetemen végzett zongorista, Oğuz fejtegette a nagy problémát: a török zene a többszólamúság (çok seslilik) felé halad-e, vagy őrizze meg sajátos félhangjait (komali sesler). Engem viszont egyre inkább foglalkoztatott a gondolat: lesz-e valami a gyűjtésből.

Másnap, szeptember 29-én reggeli után Ahmettel elmentem a válihoz, aki a kérvényemet rögtön aláírta. Innen irány az Emniyet Müdürlüğü, ahol 4 fénykép és a váli által aláírt kérvény (di-

$\text{♩} = 169$

Git-ti m'o-la Şam - lı - nin hur - ma - sı,

Get - ti m'o - la hâ - lâ gözü sür - me - si,

Bağ - la - dım Bas - ra - nın tel - li dur - na - sı,

Turna ner - den ha - ber a ha - ber, gel - dineğ - len - me - ye.

lekçe) elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy végre kezembem legyen az érvényes kutatási engedély. Irány Düziçi, végre kezdődhet a gyűjtés — gondoltam telve reménnyel és várakozással. A kaymakam helyettese ezúttal rendkívül készségesen aláírta az engedélyt, és autótval elszállított a helybeli ozanhoz (dalnok), Mehmet Demircihez, akinek a falusiak a Köroğlu „művésznevet” adták.

Mehmet bey elsősorban paraszt, akinek hatalmas füge-kertje van, de lakodalmakon is gyakran zenél, elsősorban a népi költők alkotásait dalolja el. Mincket kedvesen fogadott, megvacsoráztattott, majd akkurátusan megnézte a TV-híradót, és csak ezután kezdte hangolni cura nevű hangszerét. Este 9-től éjjel után 2-ig gyűjtöttem tőle, összesen valamivel több, mint kétórnyi anyagot. Hangszerét lazán tartva újjáival pengette, közben valósággal elrévülve énekelt. Már a helyszínen is, de különösen az utólagos zenei elemzés során kiderült, az általa előadott anyag zeneileg igen egyhangú, és tulajdonképpen két dalformára vezethető vissza. Ezzel szemben láthatólag tobzódott a szövegekben, saját bevallása szerint főleg Karacaoğlu, Elbeyoğlu, Asik Halil, Deli

Boran, illetve Dadaloğlu költeményeit énekli. Nagyon érdekes volt, hogy e költeményeket hasonló modorban, de jóval egyszerűbb zenei formákban adta elő, mint példaképe, Kır İsmail, aki szintén ebben a faluban született, és akitől Bartók is gyűjtött 1936-ban. Ízelítőnek lássunk két strófát a dalokból (zárójelben írom a mai irodalmi formát):

Geşke [keşke] seni görmeseydim düğünde
Ben güzel gömmedim senin tayında
:Yaylıya [yaylaya] tasılır bahar ayında
Ey çalıp oynatmalı sazınan [sazla] seni.:

Aşıklar söylerler güzelin hakkını
Ne olur sen seni engelden sakın
:Sağına soluna hamalı [hamail] dakın [takın]
Hey bu millet çürüdü [çürütür] gözünen
[gözü ile] seni, oy.:

Bár ne láttalak volna meg a lagziban
Olyan szépet mint te, nem láttam még másikat
Tavaszhavában a nyári legelőre kell költözni
Szóljon a szaz, meg kell téged táncoltatni.

Dalnokok énekeljék meg a szépeket
Könyörgöm, vidd meg magad a bajoktól
Jobbról-balról hamail-i kössetek rá
Hej, megront téged ez a nép, ha sokat néz téged.

Másnap reggel Mehmet bey hegyi házától lesétáltunk Düziçi-be, hogy a további gyűjtéseket előkészítsük. Mehmet

bey zurnás barátja csak nagyobb öszszegért lett volna hajlandó zenélni, úgy-hogy ettől eltekintettünk. A délelőtti tájékozódással telt el, mígnem Ahmet szerzett egy motorost, aki kiszállított minket a zenész-negyedbe, ahol megtudtuk, hogy a zenészek többsége — akik egyébiránt mindenestül cigánynak tűnnek — lakodalomban játszik. Akkor hát irány valamelyik lagzil Minibüs-szel ámentünk a szomszédos Karacaoğrenbe, ahol még az adanai Öğretmenevi-ben szerzett egyik ismerősöm lakott, aki annak idején meg is hívott magához.

Már távolról hallatszott a dob puffogása, ahogy a magyar falusi lakodalmak felé közeledve is a bőgő dörmögése üti meg először az ember fülét. Belépve a ház udvarára, rendkívül kedvesen fogadtak, főhelyre ültettek, és rögtön szoltak a zenészeknek, hogy játszanak nekünk. A három dobos és két zurnás mind a Kapçak család tagja volt — apa négy gyermekével — bemondásuk alapján a kapçak törzs (aşiret) tagjai. A rendkívül jól zenélő első zurnást pedig İlhan Kaçmaznak hívták. Egyszerre rendszerint két zurnás és két dobos játszott, az egyik zurnás a dallamot, a másik pedig a kitarított alaphangot, a bourdönt fújta. Huzamos felvételeket készítettem a tánc alá való zenéből is, majd a tánc elültével a férfiak felmentek a ház tetejére iszogatni és mulatni. Tánc is volt, és a táncok szünetében a zurnással egy-egy uzun hava (keserves) dallamot elfújattak, majd maguk is elénekelték.

Eleddig közönséges, énekelt török népdalt még nem gyűjtöttem, hiszen Mehmet Demirci egyedi recitálással adta elő szövegeit, és őt amúgy sem lehetett átlagos adatközlőnek tekinteni; a lakodalombeli dalok pedig — noha közülük nyilvánvalóan nem egynek szövege is volt — zurna és dob előadásában hangzottak el. Jellemző és érdekes, hogy itt a lakodalomban az első felvett énekes dallam egy magyar népdallam mása volt, és éppen ez fordult elő Bartók Béla gyűjtésekor is. Mehmet bey a következő dalt énekelte (a dallam kottáját lásd fent, hasonló dalokat a „Török népzene I.” című kötetem bőségesen tartalmaz):

(Folytatás a 10. oldalon!)

A dal szövege és magyar fordítása a következő:

Gitti m'ola [mi acaba] Şamlı'nın hurması?
Getti [gitti] m'ola hâlâ gözü sümesi
Bağladım Basra'nın telli duması
Tuma nerden haber a haber geldin eğlenmeye?

Vajon elkelt-e a damaszkuszi datolyája?
Vége-e már a szemfestésnek?
Egy baszrai daru madarat megkötöttem
Honnét hoztál hirt daru?

Persze nemcsak ilyen archaikus dallamok kerültek elő az este során, az idő előrehaladtával egyre gyakoribbak voltak a műdalok. Este Karacaöğrenben aludtam, majd másnap reggel traktorháton elindultunk Küçük-Akarca falu felé, ahol a hírek szerint letelepült yörökök laktak. A traktor szükséges is volt, mert az utak helyenként egyéb járművel járhatatlannak tündek. A környéken épp földmogyoró-szüret folyt, megkínáltak minket is egy zacskó mogyoróval. Az út és vele a traktor jobbra-balra kanyargott, időnként kis patakokat szelve át, míg végül egy domb mögül előbukkant néhány ház. Az egyik ház gazdája Musa Koca szöke, kékszemű letelepült yörök, kisebb noszogató után elővette a funulyáját (düdük) és egy órán keresztül játszott, nagyon értékes felvételt tudtam vele készíteni. Estefelé a traktorral továbbmentünk Biçakçı faluba, ahol — a szokásos hosszadalmas bemutatkozás és meggyőzős eredményeképpen a szintén nemrég letelepedett Süleyman Halil bey kavalon játszott nekünk. A traktort kifizettük, majd itt aludtunk.

Másnap reggel a földekre induló asszonyokkal és férfiakkal együtt Toprakkale felé fordultunk, amikor három sátrat pillantottunk meg. Ahmettel odabátorkodtunk, és nagy szerencsénkre Ayşe, az egyik nő hajlandó volt néhány boğaz havasi-t elénekelni. Ez volt az általam látott első olyan török társaság, amely tavasztól őszi állataival nomadizál, és csak ősszel tér vissza az enyhébb klímájú tengerpartra telelni.

Így kezdődött az első törökországi gyűjtésem. Noha később megtanultam, hogy nem kell mindenáron a kutatási engedélyt beszerezni, jobban kiismertem a török mentalitást, elsajátítottam a célravezető gyűjtési technikákat stb., de az első út és az első gyűjtött dallamok mindig emlékeztetések maradnak.

✍ Sipos János

Sipos János: Török népzene I.

A török népzene és a török magyar zenei rokonság kérdése iránt érdeklődők számára örömhírt jelent, hogy 1994 decemberében az MTA Zenetudományi Intézete a „Műhelytanulmányok a magyar zenetörténethez” című sorozatán belül megjelentette Sipos János Török népzene I. című munkáját. A szerző hat évig tanított magyar nyelvet az Ankarai Egyetemen, és ez idő alatt — Bartók úttörő munkásságát folytatva — egy nagyszabású török népzenei gyűjtést végzett el.

Vikár László, a magyarság finnugor és török kapcsolatainak nagy kutatója így ajánlja a kötetet: „Sipos János hatéves törökországi tartózkodása során (1988-1993) mintegy másfél ezer török népdalt gyűjtött, és azok egy részét le is írta. Tekintve, hogy a magyar összehasonlító népzene-kutatás még napjainkban is sajnálatosan nélkülözi a hiteles török anyagot, ennek a gyűjtésnek nagy jelentősége van. Bartók Béla 1936-os dél-török kutatóútja során felvett alig száz dallam egy része már meglepő hasonlóságokat mutat magyar dallamokkal. A Bartók nyomán végzett újabb gyűjtés tovább növeli a magyar-török népzenei összehasonlítás területét, amely végső soron a magyar zenei múlt jobb megismerését is szolgálhatja.”

Idézet a Zenetudományi Intézet munkatársának, Olsvai Imrének lektori véleményéből: „Sipos János munkája túlzás nélkül állítható korszakalkotónak, hézagpótlónak és példamutatónak mind tárgyában, mind kidolgozottságának szemléletében és színvonalában.

A tárgy: minél szélesebb körű, minél nagyobb anyagra alapozott török-magyar összehasonlítás — és ennek előfeltételéül a szakszerű török gyűjtések és lejegyzések elvégzése — már az 1936-os Bartók-gyűjtés óta égetően szükséges. Ebbe sem született török, sem más anyanyelvű kutatók nem vágtak bele kellőképpen. És vagy szemléletük ragadt bele az arab-török ... zencelélet korlátaiba, vagy elemző-rendszerező színvonaluk kullogott messze Bartók és Sipos mögött. Sipos Jánosban ugyanis egyesül a korábbi zenei képzettség, a magyar gyűjtőtapasztalat, a magyar és a külföldi népzene-tudományi irodalom ismerete, az egyetemi matematikai képzettség és a felsőfokú török nyelvtudás.

Nem csoda hát, hogy Sipos hat év alatt, nyolc gyűjtőútja alkalmával, a több mint százharminc meglátogatott település mintegy háromszáz adatközlőjétől gyűjtött 1400 dallam, valamint az általa áttanulmányozott 3000 egyéb török dallam ismeretében jó emeleteket épít Bartók török népzeneismereti alapjaira, és újabb stílusjellemzésekkel öregbíti a török népzene képét. Nem túlzás Sipos munkáját Bartók 1924-ben megjelent „A Magyar Népdal”-ához hasonlítani; annak sokoldalú és vaskövetkezetességű szelleme érvényesül a nagymennyiségű anyagon végzett (és kifogástalanul lejegyzett) vizsgálatokban.

Sipos éppoly gondosan elemzi a hangrendszert, ambitust, ritmikát, sor-szerkezetet, az esetleges szekvenciákat s a refrének szerepét, mint Bartók, s mint később Kodály, Vargyas, Járdányi. Mint a török nyelv ismerője, megállapítja a szótagszámszerkezetre nem ható toldalékszótagokat és egyéb, a szövegre ható zenei jelenségeket. Rendszerezése egyszerre háromszintű: összehozza az egy típusba tartozó variánsokat, majd melodikus, ritmikus és strukturális tényezők rugalmas szintézisével dallamosztályokat állít fel, végül ezekből stílusokat alkot; s minden szinten összehasonlítja ezeket a megfelelő magyar (és olykor egyéb finnugor) dallamtípusokkal. Munkája tehát egyszerre hiteles anyagközlés, izgalmas rendszertan és még izgalmasabb „rokonnépi” összehasonlító vizsgálat. Ügyszólván három önállóan is megálló munka szerkesztése.”

Az érdeklődők az MTA Zenetudományi Intézetében (1014 Budapest I., Táncsics Mihály u. 7.; tel.: 175-9011), illetve a Rózsavölgyi Zeneműboltban (1052 Budapest, Szervita tér 5.) vásárolhatják meg a kötetet, amely a tanulmányrészen kívül 200 török dallamot, a dallamok szövegét és magyar fordításukat, valamint török-magyar dallampárhuzamokat is tartalmaz.

Búcsú Magyarországtól*

Négy és fél év után búcsú-
zom Budapesttől, ahol 1990 no-
vemberében kezdtem el műkö-
désemet. Ez alatt az idő alatt,
ami egy diplomata számára
hosszúnak mondható, alkalom
nyílt arra, hogy feleségemmel
együtt közelről megismerjük
Magyarországot. Megcsodáltuk
azokat a szépségeket, melyek
Budapest és az ország minden
szögletében fellelhetők. Tanúi
lehattunk, hogy a magyarok
mennyire megbecsülik kulturális
értékeiket, érezhettük vendég-
szeretetüket, az idegenek iránti
meleg szívélyességüket. Az or-
szágban határozott készség mu-
tatkozott a Törökországgal való
együttműködés fejlesztésére, és
ez jó alkalmat adott arra, hogy
kapcsolatainkat elmélyítsük. Az
évekkel ezelőtt elgondolt, majd
szívós munkával megérlelődött
tervek a megvalósulás szakaszá-
ba jutottak. Most, hogy távozom
Magyarországról, ezek közül
szeretnék néhányat felidézni:

A rendszerváltás során élet-
be léptetett számos fontos intéz-
kedés jelentősen befolyásolta a
Magyarország és Törökország
közötti kapcsolatokat. Politikai
térén felgyorsult és elmélyült a
két ország közötti együttműkö-
dés, s e közben gazdasági, kultu-
rális és társadalmi vonatkozás-
ban komoly előrelépés történt. A
két ország államférfiainak köl-
csönös látogatása köztársasági

elnökönk, Süleyman Demirel lá-
togatásával a legmagasabb szint-
et érte el. Ez a fontos látogatás,
melynek eredményeként aláírták
a két ország közötti Barátsági
és Együttműködési Megállapo-
dást, új dimenziókat nyitott a tör-
ök-magyar kapcsolatokban. A
köztársasági elnök úr látogatását
megelőző időkből kiemelném
még a két ország parlamenti el-
nökei által vezetett parlamenti
delegációk, a külügy-, a műve-
lődésügyi-, valamint a földmű-
velésügyi miniszterek kölcsönös
látogatását.

Gazdasági téren a kettős
adóztatás elkerülésére vonatko-
zó Egyezmény és a beruházások elő-
segítéséről és kölcsönös védelmére
vonatkozó Megállapodás aláírá-
sa valósult meg, melyek a két
ország közötti egészséges és ki-
egyensúlyozott gazdasági kap-
csolatok számára biztosítanak
alapot. Jelenleg a szabadkeres-
kedelmi egyezmény előkészítő
munkálatai folynak. Ha ezt az
egyezményt is aláírják, megnyí-
lik a lehetőség arra, hogy orszá-
gunk között felgyorsuljanak és
a kívánt szintre emelkedjenek a
gazdasági kapcsolatok.

Itt-tartózkodásom alatti idő-
szakban kulturális téren is beér-
tek és megvalósultak bizonyos
korábban eltervezett tevékenysé-
gek, melyek új állomásai a két
ország jó viszonyának. Mint-
hogy 1994-re esett Nagy Szulej-

mán szultán születésének 500.
évfordulója, szükségessé vált,
hogy bizonyos tényezők előny-
ben részesüljenek. Nem vitás,
hogy ezek közül az alábbi két
maradandó esemény volt a leg-
fontosabb. Az egyik Rákóczi Fe-
rencel kapcsolatos, aki Török-
országban volt kénytelen mene-
déket keresni. Tekirdağ-ban, ab-
ban a városban, ahol a nagy
magyar nemzeti hős utolsó éveit
élte és ahol meghalt, emlékmű-
vet állítottak számára. A hasonló
fontossággal bíró másik ese-
mény pedig az volt, hogy a 16.
században Mímár Szinán által Szi-
getváron épített, majd később le-
rombolt Szulejmán szultán türbe
helyén a nagy uralkodó emlékére
síremléket emeltek, a szóban for-
gó síremlék körül pedig szimbo-
likus temető létesült. Tudvalévő,
hogy Szulejmán szultán sírjának
helyét mindeddig nem sikerült
pontosan megállapítani, e téren
még folynak a kutatások.

Az 1994-es esztendő másik
fontos eseménye a törvényhozó
uralkodó időszakát megismerte-
tő, „Nagy Szulejmán szultán és
kora” címet viselő kiállítás
megnyitása volt Budapesten. A
négy hónapig nyitva tartó tárlat-
ot Törökország köztársasági el-
nöke, Süleyman Demirel és a
magyar köztársasági elnök,
Göncz Árpád nyitotta meg. A kiál-
lítás alkalmából magyar, török, és
angol nyelvű katalógus jelent meg,

amely a korszakról és a bemu-
tatott kincsekről ad tájékoztatást.

A maradandó kulturális
eredmények között fontos ese-
ményként kell felidézünk At-
atürk mellszobrának a felállítá-
sát a Török Nagykövetség rez-
denciájának közelében lévő té-
ren. Ugyancsak itt létem alatt
hozták helyre kiváló művészi ér-
zékkel Siklósra a 16. századból
származó Malkocs bej dzsámít,
a Magyar Művelődésügyi Mi-
niszterium kezdeményezésére,
Mende Ferenc neves magyar
építész vezetésével. Az említett
dzsámiban állandó török etnog-
ráfiai kiállítás megnyitását hatá-
rozták el, és miután a szükséges
anyagokat Törökországból ren-
delkezésre bocsátották, a múze-
umot 1994. szeptember 6-án
megnyitották.

Ebben az időszakban kultu-
rális kapcsolataink szempontjá-
ból említésre méltó esemény
volt még, hogy a Magyar-Török
Baráti Társaság színvonalas
összejevetelek sorozatával ünne-
pelte meg a Júnusz Emre évet,
ugyanakkor a Hungaroton cég
CD-felvételeket készített néhány
neves török zeneszerző művé-
ből, török előadóművészek tol-
mácsolásában.

Most, hogy el kell válnunk
Magyarországtól, melyet felesé-
gemmel együtt valóban nagyon
megszerettünk, magunkkal
visszük a felejthetetlen emléke-
ket, míg a megkötött értékes bará-
ti kapcsolatok életbentartása
vigasz forrása lesz számunkra.

Bedrettin Tunabaş

* Az első oldalon lévő török nyelvű írás fordítása.

Elköszönt Bedrettin Tunabaş

Meghitt baráti búcsúztatás színhelye volt
május 8-án a Magyar Tudományos Akadé-
mia Történettudományi Intézetének tanács-
terme. A hazájába visszatérő Bedrettin Tu-
nabaştól, a Török Köztársaság budapesti
nagykövetségétől búcsúzott a Magyar-Török
Baráti Társaság.

A búcsúztatáson jelen volt a nagykövet
úr mindenkor kedves és mosolygós felesége,
és a nagykövetség több munkatársa, illetve
a Magyar-Török Baráti Társaság tisztségvi-
selői és néhány alapító tagja is.

A formáságoktól mentes török nyelvű
kötetlen csevegés keretében megtudhattuk,
hogy a nagykövetnek a diplomáciai szolgálat
kezdetekor választási lehetősége volt, ő más
lehetőség mellett Magyarországot választot-

ta. Ebben érzelmi szálak is motiválták, hisz
nevében szerepel a „Duna” szó. Elmondotta,
hogy nálunk mindig és mindenkor otthon
érezte magát, a magyarok mentalitása és kul-
túrája mindig is közel állt hozzá. Jól érezte
magát Magyarországon s most nehéz szív-
vel tér haza hazájába. Öröm számára az a
tény, hogy az isztambuli lakása a magyar
főkonzulátussal szemben van, így az ott
függő magyar zászlót mindig láthatja
majd.

Búcsúzóul átadott a társaság jelenlévő
képviselőinek több olyan CD-lemezt, ame-
lyen török művészek interpretálnak klasszi-
kus európai, illetve török zenét.

A búcsúztató meglepetése volt, hogy
azon váratlanul megjelent az általunk nagy-

rabecsült és szeretett Erdoğan Erken, Ma-
gyarország tegirdağ-i tiszteletbeli konzulja
és felesége is.

A kellemes hangulatú beszélgetés és bú-
csúztatás azzal ért véget, hogy a Tunabaş
házaspárt a Magyar-Török Baráti Társaság
nevében a jelenlévők virággal és egy szép
herendi porcelán dísz tárggyal ajándékozták
meg.

A hazatérő nagykövetnek társaságunk
nevében ezúton is kívánunk jó egészséget,
hivatali és magánéletében sok sikert. Buda-
pesti tevékenységére mindig a legnagyobb
elismeréssel emlékezünk majd, és a Magyar-
Török Baráti Társaságnak adott erkölcsi és
anyagi támogatásáért ezúton is hálásan kö-
szönetet mondunk.

F. Tóth Tibor

Ankarai anziksz

Ankara alig hetven éves főváros: Atatürk egy poros anatóliai kisvárosból tette azzá.

A legenda szerint az özönvíz során egy hatalmas viharban vetették Noé bárkájának horgonyát a mai fellegvár sziklájába, a vihar azonban a hajót tovább sodorta. Erről a horgonyról kapta az itt épült város az Ankyra nevet. Egy fríg monda szerint pedig a legendás Midász király találta meg itt a horgonyt.

A város legrégebbi része az említett fellegvár. Nem tudni, kik alapították, de az tény, hogy a hettiták, a rómaiak, a bizánciak, majd a szeldzsukok is használták s alakították. A külső vár téglafalai romosak, de a faragott kőből épült belső vár viszonylag épen vészelte át az évezredeknek. A falakon belüli ódon házak, az előttük zajló élet, a boltocskák, no meg az éttermek vonzzák ide a látogatókat.

Régi típusú török házat ezen kívül csak az Atatürk Erdőgazdaság parkerdejében láthatunk. Itt állították föl annak a háromszintes faépületnek a másolatát, amelyben Mu-

stafa Kemal 1881-ben Thesszalonikiben meglátta a napvilágot. A hitelesen berendezett szülőház ma múzeum. Mint ahogy múzeum ma már az első parlamenti épület is: ennek — a felszabadító háború szűkös viszonyai közepette iskolapadokkal berendezett — üléstermében annakidején történelmi határozatok születtek. Családi séták és hivatalos delegációk célpontja az impozáns Mauzóleum, a Török Köztársaság alapítójának végső nyughelye.

A város legértékesebb látnivalója a fellegvár alatt található: a kiégett fedett bazárt, Mahmut Pasa bedeszienjét ugyancsak Atatürknek köszönhetően alakították át az Anatólia földjén egymást követő civilizációk emlékeinek bemutatására.

Itt most az állandó kiállítás mellett még kincseket láthatunk: drágakövekkel ékes szárnyas ló-függőt, arany nyakláncokat, karkötőket, fülbevalókat, az ókori egyiptomi művészet hatását mutató napkorong-függőt, finommívű ezüst edényeket, érmeket, összesen 363 szebbnél szebb műtárgyat: íme, Krózus kincse a tárlókban. Krózus, Lídia királya a Kr. e. 6. században uralkodott a mai Anatólia középső

területén. Gazdagságának legendája 2500 esztendő múltán is él, a magyaron kívül is sok nyelvben emlegetik a gazdagság szinonimájaként.

A kincsek kalandos úton kerültek az Anatóliai Civilizációk Múzeumába, közkeletű nevén a Hettita múzeumba. A dúsgazdag líd király Uşak környéki tumulusát a hatvanas évek közepén rabolták ki. A műkincsablók között kirobant viszálly folytán szereztek csak a hatóságok tudomást az engedély nélküli ásatásról, s addigra a műkincsek nagyrésze már elhagyta az országot. Tizenöt év, s a tárgyak jórésze műkereskedőtől, illetve árverések útján a világhírű New York-i Metropolitan Múzeumba került. Egy készülő kiállítás katalógusában 1984-ben vette észre egy török szakember a tárgyakat. Közel egy évtizedes küzdelem után, a török kulturális miniszter szavával „kulturális diplomáciai győzelemként” tértek vissza a kincsek Anatólia földjére. Ha semmi másért, ezért a kiállításért, s persze a világ leggazdagabb hettita gyűjteményéért érdemes a török fővárosba utazni.

✎ Tasnádi Edit

Macarköy (Magyarfalva) Törökországban

Az Anatólia délnyugati részét felkereső magyar turista előbb vagy utóbb értesül arról a figyelemre méltó körülményről, hogy azon a vidéken nem is olyan régen volt egy község, amelynek Macarköy, azaz Magyarfalva volt a neve, ma viszont már Gebiz.

A tengerparton fekvő, Antalyától északra található kis település csak gépkocsival vagy autóbusszal közelíthető meg. Lényegében nem sokban különbözik a többi kis-ázsiai falutól, főterén ennek is mecset, piac, kávéház, néhány üzlet

és Kemal Atatürk szobra található. A falubeli értelmiségieknek az a véleménye, hogy lakóhelyüknek hajdani elnevezése — Macar — a lakosok magyar eredetére utal. Ugyanis a helyi hagyomány szerint őseik Észak-Anatóliából jöttek jelenlegi lakóhelyükre, ahová viszont — feltevésük szerint — a 16. század második felében, Magyarországról érkeztek. Ezek után az is érthető, hogy egyes vélemények szerint a falu temetőjének sírkövein magyaros jellegű motívumok találhatók.

A község lakói ma mindnyájan mohamedán vallásúak, és nem beszélnek magyarul, viszont magyar eredetük halvány tudata ma is él bennük. Feltételezhető a macarköyi „magyarokról”, hogy elődeik a 16. vagy a 17. században Magyarországról elhurcolt rabszolgaként kerültek Kis-Ázsiába, akik az idők folyamán teljesen teljesen asszimilálódtak környezetükhöz. Azonban, ha esetleg mindez nem is így volna, már önmagában az is figyelemre méltó, hogy a község lakosainak többsége magyar származásának tekinti magát. Egyébként Macarköy nevét a huszas években változtatták Gebizre.

✎ Batári Gyula

Az olvasókhöz

A Török Füzetek szerkesztősége örömmel értesült arról, hogy tagtársaink, akik eddig tagdíjat fizettek, újszólván valamennyien igényt tartanak a Török Füzetek című újságunkra is, azaz ennek megrendelésére kért évi 200 Ft-ot is befizették. Nagy öröm ez számunkra, mert ilymódon meggyőződhattünk arról, hogy munkánk és igyekezetünk nem volt hiábavaló. Továbbá bizonyítékát látjuk annak, hogy elég érdekes olvasmányokat és információkat tudtunk nyújtani tagtársainknak.

Bizalmukat, érdeklődésüket és anyagi áldozatukat ezúton is szeretnénk megköszönni. Mi arra törekszünk, hogy a jövőben is sokszínű és nívós írásokkal tudjunk kedves olvasóközönségünk rendelkezésére állni. Kérjük, hogy ehhez Önök is járuljanak hozzá továbbra is azáltal, hogy a témába vágó közérdekű információkat, értesítéseiket, útleírásaikat és egyéb közlendőjüket juttassák el lapunk számára.

A Török Füzetek szerkesztősége

TÖRÖK FÜZETEK

A Magyar-Török Baráti Társaság időszaki lapja
Szerkesztőbizottság:

Dávid Géza, Puskás László, Szmilko Györgyi, F. Tóth Tibor

Felelős szerkesztő: F. Tóth Tibor

Tervezés, tipográfia: Takács István

Levélcím: Szmilko Györgyi 1361 Budapest, Pf. 6.

Fax: 117-94-53; 117-27-19

Terjeszti az MTBT a tagjai részére.

HU ISSN 1217-6141